

ארגון יד לבנים
סניף ירושלים

עיריית
ירושלים

טוראי אביגדור - יצחק אורנשטיין ז"ל

בן שושנה רייזל והרב משה יהודה - לייב

נולד בירושלים

בתאריך ד' בתמוז תרנ"ג, 1893

שרת בחיל הרגלים

נפל בעת שירותו

בתאריך י"ד באייר תש"ח, 23/5/1948

נקבר בהר הזיתים

חלקה: 2 שורה: 2 קבר: 1

בן 54.5 בנפלו

קורות חיים

בן שושנה-רייזל והרב משה יהודה-לייב, נולד ביום ד' בתמוז תרנ"ג (1893) בירושלים. למד בכמה ישיבות ("אהל משה", "תורת-אמת" ועוד). בנעוריו היה מראשוני החולמים על חידוש פריחתה של הארץ. ממייסדי החברה הצעירה "הכפר העברי", אשר עיקר תפקידה היה הקמת כפרים ושכונות למען בני ישיבות שיעזרו לכוון את ארץ-ישראל - ובייחוד את "היישוב הישן"; המושבה נווה יעקב, שהוקמה בדרך לירושלים-רמאללה, נוסדה על-ידי חברה זו. הוא קנה את אדמות הכפר בית חנינה כנחלה לצעירים מבני ירושלים הרוצים להתמסר לעבודה חקלאית ועד יומו האחרון פעל למען הכפר, היה חבר הנהלתו וגזברו וגם בא-כוחו בפני הממשלה בענייני ביטחון והגנה. כן לקח חלק פעיל בגאולת אדמה צפונית- מערבית לירושלים (בקרבת קברי הסנהדרין), אשר עליה הוקמה שכונת סנהדריה. הרב יצחק-אביגדור הוציא כתב-עת בשם "דביר" - ירחון לתורה ולחכמת-ישראל, היה ממייסדי "המזרחי הצעיר" ומזכירו והשתתף בכל הוועידות העולמיות של "המזרחי". כן היה ציר בשני קונגרסים ציוניים (הי"ג בקרלסבד והט"ו בבזל). אחרי משפט-העמים בעניין זכותנו על הכותל המערבי (בשנת 1931), שהרשה לנו למנות נציג כממונה על אותו חלק של הכותל שאליו הותרה לנו הגישה, מינוהו המוסדות הלאומיים והרבנות הראשית לתפקיד חשוב וקדוש - תפקיד המפקח ליד הכותל. במשך שמונה-עשרה שנים היה טורח יום-יום ומסייע בידי היהודים שבאו להתייחד עם הכותל. בשנת תרצ"ח נתמנה

ארגון יד לבנים
סניף ירושלים

עיריית
ירושלים

מטעם האדמו"ר מלובביץ' למנהל "כולל חב"ד" בארץ והוא אמנם לא הכזיב במילוי תפקידו: הוא היה כאב למאות משפחות עניות ב"יישוב הישן", לאלמנותיו ויתומיו. לפי בקשת האדמו"ר יסד "חברת תהילים" שישבה במשמרות יומם ולילה בתפילה על האחים האומללים שבגולה. היה יושב-ראש "התאחדות בני העיר העתיקה", ששמה לה למטרה לחזק את היישוב היהודי בעיר העתיקה; ראשית פעולתה היתה יסוד "קופת מלווה" - ועזרתה הורגשה בעיקר בימי-המצור; כן עסקה ההתאחדות בגאולת בתי יהודים שעברו לבעלות ערבים.

בתחילת המצור הערבי על העיר העתיקה בימי מלחמת-העצמאות הוזמן לירושלים החדשה בקשר לענייני ה"כולל" אך לא נעתר להפצרות ידידיו להישאר עימם, בייחוד לאחר שנודע לו שביתו פוצץ ובנו נפצע. אחרי מאמצים רבים מצדו ושתדלנותם של אישים דגולים, כמו יצחק בן-צבי והרב הרצוג, בפני השלטונות הבריטיים, הורשה לו לחזור לעיר העתיקה. לידידו בארצות-הברית, ששאל אותו למה דווקא התעקש לרדת למקום-הסכנה, ענה: "אם נגזר על מאן-דהוא לעלות קרבן על קדושת ירושלים העתיקה ומקומותיה הקדושים הרי אני מחויב בכך מכל אדם אחר". ביתו, שעמד על הגבול בין הרובע היהודי ובין הרובע הערבי ושימש עמדה לאנשי-המגן, נחרב כולו ועלה באש על ספרייתו הגדולה וכתבי-היד החשובים שלו; אבל הרב לא התייאש. הוא התייצב מיד בשורת ראשוני המגינים ונתמנה מנהל העניינים האדמיניסטרטיביים של תושבי הרובע. במשך שלושת החודשים שבהם כיהן בתפקיד זה, הראה את יכולתו בהסדרי עבודה, הגנה, משטרה עברית ועידוד הרוחות בכלל, ולמעשה היה האחראי לכל שטחי-החיים. יומיים לפני נופלו, סייע בידיו ממש להביא לקבורה במגרש בתי-מחסה את מגיני הרובע שנפלו באותו שבוע, והוא, כאבי "היישוב הישן", אמר את ה"קדיש" האחרון על קברם. אולם למחרת השבת, ביום י"ד באייר תש"ח (23.5.1948), פגע בו כדור-האויב ואף אישתו הרבנית (מושקא-ליבא) נפצעה פצעי-מוות. שניהם הובאו לקבורה באותו מקום. הניח ארבעה בנים ושתי בנות.

על פי החלטת עיריית ירושלים נקרא אחד הרחובות בשכונת תל-ארזה שבעיר על שמו של הרב.

שמו נחקק באנדרטה שהוקמה בבית העלמין הצבאי בהר-הרצל לזכר חללי הרובע היהודי ולזכר לוחמים שנפלו במערכה על ירושלים והובאו לקבורה בהר-הזיתים.

א

ב"ה, גוה'יעקב, יום ב', י"ג באלול (רחמים) תרצ"ט
שלום ורב טוב לבני יקירי מר ישעיה הי"ו!
בני היקר, קראתי את מכתבך הראשון מבוואן אל המנוחה במנחמיה
ונהניתי על כי עברת את הדרך בשלום. עתה חפצתי לשמוע ממך
על התחלת העבודה שם ועל הסידור שלכם במקום. על תנאי הסידור
כלל וסידור בפרט. הייתי חפץ שתכתוב על הכל בפרוטרוט ובדיק.
ביחד עם זה אני חפץ לדבר עמך כאן על העיקר הגדול שעליך
לדעת ולהתנהג לפיו בחיים, והוא — על שמירת היהדות בדיוקנות
ובהתמסרות. הדבר הראשון הוא: השבת. אינני חושד בך, בני יקירי,
שאתה עובר ח"ו אפילו פעם על איסור קל הנוגע לשבת ואפילו
בשגגה. אבל מה שיכול להיות הוא שמתוך איזהירות אפשר לפעמים
להיכשל ולעבור ח"ו על איסור ולבוא לידי חילול-שבת. וזה יכול
להיות בגלל אידיעה כי הלכות שבת הן כהררים התלויים בשערה
שאפשר מאד להיכשל בהן אם אין לומדים את הדברים היטב במקורם
וחוורים עליהם יפהיפה עד שייקבעו במוח ובלב כמו שכתוב
בתורה: „והיו הדברים האלה... על לבבך". נדמה לי שנמצא אצלך
ספר „חיי-אדם". טוב מאד שתחזור על הלכות שבת שבספר „חיי-
אדם" עד שתדע באופן ברור דינו של כל מעשה שיבוא לפניך ביום
השבת באופן שלא תיכשל אף באיסור קל הנוגע לשבת. יכול להיות עוד
גורם המביא לידי עבירה ח"ו בעניני שבת או בענינים אחרים, והוא
אדישות לגבי מצוות שבתורה וזה בא לרוב על-ידי התרחקות מחברת
יהודים השלמים עם תורת ד', ולהיפך, התקרבות לחברים רעים
המביאה לידי התקררות לגבי מצוות. העצה לכך היא להתקרב עד
כמה שאפשר ליהודים חרדים ולהתרחק כמלוא מסחוי קשת מחברים
רעים. ביחוד כיום, כשבאים ומזדמנים יחד בעניני שמירה ובטחון,
דרושה סקחות מיוחדת לשמור על גבול התחברות עם אלה הפוקרים
וההוללים.

ראה, בני, הוזהרתי, שמור את הדברים אשר כתבתי לך ולך-נא
בדרך הישרה, בדרכי אבותינו שמסרו את נפשם על קדושת-תורתנו,
והלא הוא הדבר אשר שמר את כלל-ישראל עד היום בדרכנו הארוכה
בגלות, וזה סוד קיום נצחנו — נצח ישראל.

בכבוד ובברכה, חיה בשלום והיה בטוב!

ב

ב"ה, ירושלים, א' באדר א' תש"ח
ת"ו העיר העתיקה

להנהלת הועד הלאומי לכנסת ישראל,
שלום וברכה!

אחרי שבאתי בשלום ביום ער"ח אדר א' בצהרים לעיר העתיקה
מצאתי לי לחובה להודות לכם, ביחוד לנשיאכם המכובד, מר י'
בן-צבי, ולכל אלה שטיפלו בדבר, לפעול אצל השלטונות להרשות את
שובי למשפחתי ולעיר העתיקה, ששאפתי והתאמצתי כל הזמן לשוב
לתוכה ולחיות בה ביחד עם יתר אחינו הנתונים במצור.
אחרי שהספקתי לראות את חורבן הבית אשר גרתי בו כתשע

שנים והרס כל רהיטי הבית וקלקול מרבית ספרי יקרי-הערך שנפלו
לתוך המפולת הנני מעביר בזה לכם את מחאתי הנמרצת נגד
אנשי הצבא הבריטי שפוצצו את ביתי בפעם השניה (אחרי הפצצתם
הראשונה של הערבים) בלי שנתנו כל אפשרות להציל את הספריה שלי
ואת רהיטי הבית, ורק עליפי נס ניצלו האנשים שבתוך הבית כעשרה
רגעים לפני ההתפוצצות, ולא קרו ח"ו אסונות בנפש.

כפי שנסמך לי בא קצין אחרי שהשלימו את עבודת החבלה
בבית והביע את צערו לפני האנשים שנמצאו בבית והצהיר שהיתה
טעות בידם שהפציצו את הבית. אולם זה אינו פוטר את עצם הפשע
שעשו.

כל רהיטי הבית, לרבות ארונות-הספרים, ירדו במפולת ולא
נשאר מהם כלום. כן חסרים הרבה חפצי-בית. איני יכול לעמוד
עדיין על אבידת הספרים החסרים, אולם חלק גדול מאלה שניצלו
נשחתו ונתמעכו תחת ערימת-האפר-האבנים שעליהם. אני מודה
להש"ת על החיים, על אשתי ובני, ואנשי-המגן שניצלו מאסון נורא;
גם על חלק גדול מכתבי-היד של אבותי הגדולים שהספקתי כבר
למצוא.

עוד פעם הנני מודה לכם על עזרתכם לשובי לעיר העתיקה
ואבקשכם להעביר את מחאתי הנמרצת לשלטונות נגד מעשה הנבלה
הזאת של הצבא.

קבלו-נא בזה את ברכתי, ברכת-שלום, מתוך החומות הסגורות
עלינו בעיר ירושלים העתיקה.

בכבוד רב,

ג

ב"ה, ירושלים, העיר העתיקה, בתי-מחסה
כ"א באדר א' תש"ח

לבנו היקר מאד מר שמואל הי"ו!

זה זמן רב שלא קיבלנו ממך כל ידיעה על שלומך ועל מצבך.
לפני יותר מחודש קיבלנו ממך מכתבך האחרון, ולפני שלושה שבועות
מסרו לנו כי היתה הודעה בשידור ההגנה על שלומך ומאז לא שמענו
ממך שום ידיעה על שלומך. אתה יודע כי היום, בשעת חירום, צריך
לחפש אחרי כל אמצעי שהוא ובלבד להודיע לפחות על שלומך. כן
ישנה אפשרות של כתיבת מכתבים; כותבים לפחות פעם בשבוע
ולבסוף מתקבל המכתב — על השלום ועל המצב. ראה, בני, ביקשתך
להתחיל בנסיון זה לכתוב פעם בשבוע ובוזה תח"י נפשנו, שנדע תמיד
על שלומך ומצבך.

שלומנו ב"ה טוב. אני ואמא, אברהם ושרה נמצאים בעזה"י
בשלום. לבטח אתה יודע כי אנו נמצאים בעיר העתיקה במצור מכיון
שפוצצו את הבית שלנו ונכנסנו לפי שעה לגור באחד הכתים בבתי-
מחסה; הבית נמצא מאחורי בית-כנסת שבבתי-מחסה (באותו הבית
היה גר הגאון ר' חיים זוננפלד ז"ל). אנו כמעט שהסתדרנו בבית
ההוא. הבית הוא בן חדר אחד בינוני ולצדו עוד חדר קטן; מכיון
שהרהיטים שלנו צללו במפולת יכולנו יפה להסתדר בבית החדש.
אוכל לבשר לך כי רוב רובם של הספרים שלי ניצלו בעזה"י;
כן הוציאו מתוך המפולת את כתבי-היד של אבא ז"ל ושל הזקן ז"ל
ושל ה"ק-אורה" ז"ל. הכתבים שלי גם הם ב"ה הוצאו וניצלו.

עלינו להוסיף כאן כי בליל החמישי שעבר וליל מוצש"ק זה היו לנו לילי-בלהות, חשבנו כי אנו כולנו ניספה ח"ו. תודות לחסדי השי"ת לא קרו אסונות בנפש, אולם ההפצצות המרעישות על השטח הצר של הרובע היהודי בעיר העתיקה באמצע הלילה וריבוי המרגמות השונות (בליל מוצש"ק בלבד הטילו קרוב לשלושים פצצות!) הקימו אנשים, נשים ותינוקות משנתם. זקנים חולים וחלושי-כוח חיפשו להם מחסה נגד הפצצות האיומות שהטילו עלינו החיילים הבריטים בלי כל סיבה ועילה ממשית. הבוקר קמנו כולנו מתוך הסכם מוחלט לעזוב את הרכוש ולהציל את החיים, לברוח מהעיר העתיקה, מתוך חיי-בלהות. אולם אחרי שהתאוששנו קצת קראנו לעצרת את תושבי העיר לסכם עצה והחלטנו לפנות אליכם בשידור הנ"ל.

שנית, ביקשנו ראיון ממפקד הצבא של העיר העתיקה והוא קבע ראיון לארבעה באי-כוח כל התושבים בתחנת-המשטרה ברחוב היהודים. הרבנים: ז' מינצברג, ש' אזולאי, בן-ציון חזן ויצחק אורנשטיין נועדו עם מפקד-הצבא מר סוקנר שבא בלויית עוד ארבעה קצינים. אנו הוכחנו לו על פניו על מעשה הבלהות והנועות שהחיילים גרמו לנו. תוצאות הראיון הן — הבטחה חגיגית של המפקד שלא יפתחו באש נגד היהודים אם היהודים לא יפתחו באש נגדם. כן הבטיח שהוא אחראי להתקפות ערביות אם היהודים יסמכו על הצבא ולא יירו בעצמם. הוא אמר שכוונתו להשכין שקט ושלוש בעיר העתיקה. כמובן שההבטחה החגיגית של מפקד הצבא לבאי-כוח הישוב הרגיעה את הרוחות, אולם אחרי ההבטחה הזאת אנו חוששים שמא ימצאו אחר-כך שאחד היהודים ירה על החיילים ואז יפתחו באש נגדית ושוב נעמוד באמצע הלילה נגד לוע המרגמות של החיילים. לכן אנו עומדים שוב על בקשתנו הנמרצת לאחוז באמצעים הדרושים שלא יישנו בעתיד מקרי-זוועות כאלה.

בתקוה כי תשימו את כל לבכם לישובנו הנתון במצור האויב אנו מודים לכם מראש, ולתשובתכם התכופה אנו מחכים. בכבוד רב ובברכת ציון וירושלים,

אינני מצטער על הרכוש שהלך לטמיון. ה' נתן וה' לקח — וה' יתן מחדש. בעיקר עלינו להודות ולהלל להשי"ת על החיים שנתן לנו, על אמא תחי' ועל אברהם שניצלו ונשארו בחיים. ומאן דיהיב חיי יהיב מזונא. נקווה להשי"ת כי כל זה ה' כופר-נפש ומעתה ישררו בביתנו החיים והשלוש, הטובה והברכה.

בני יקירי, גם בימיי-חירום אלה אל תשכח להתפלל, עד כמה שאפשר בציבור, כל שלוש התפילות, ואם אין ציבור מתפלל אצלכם, התפלל ביחוד בכוונה רצויה, גם קבע לך עתים ללימוד פרשת השבוע עם רש"י, קצת פרקי תנ"ך וגמרא. אם יהי' לך רצון — והנני מקווה שיהי' לך — תוכל למצוא זמן לכל.

היוזר-נא, בני יקירי, לא להימצא במקום-סכנה; מספיקה עמידה על המשמר ועל ההגנה והשי"ת יגן עליכם מכל רע. כתוב-נא לעתים קרובות על שלומך ועל מצבך ומהו בכלל מצב הבטחון אצלכם. אמא שתחי', אחיך ואחיותיך ובני-ביתם הי"ו פורשים כולם בשלומך.

— — —

היה-נא שלום וברכה, כעתירת אביך המאחל לך כל טוב,

ד

ב"ה, ירושלים, העיר העתיקה, כ"ד באדר ב' תש"ח

לכבוד

הנהלת הסוכנות היהודית והועד הלאומי ליהודי א"י,

ירושלים.

אמ"נ

היום התכבדנו לשלוח לכם את השידור הבא:

"תושבי העיר העתיקה נמצאים בסכנת-נפשות ממש. בלילות האחרונים הפציצו החיילים הבריטים את הרובע היהודי, פגעו גם בקדושת בתי-הכנסת. רחמו על אנשים, נשים וטף ואחוז בצעדים דרסטיים במקומות הדרושים, למען לא ניספה ח"ו."